
Abbas Mirza

BİBLİYOGRAFYA :

Abdürrezzâk b. Necef Kulî Han, *The Dynasty of the Kajars* (trc. H. J. Brydges), London 1833, s. 186, 244-285, 316-334, 391; Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Ravżatü's-Ṣafâ-yı Nâṣırî*, Kum 1339, IX, 226, 348, 373 vd.; X, 10-19, 30, 32, 55, 61 vd.; Cl. Huart, "Abbas Mirza", *İA*, I, 16; L. Lockhart, "ʿAbbās Mīrzā", *EI²* (İng.), I, 13-14; H. Busse, "ʿAbbās Mīrzā", *EIr.*, I, 79-84.

 (DİA)

ABBAS er-RESÛLÎ

(عباس الرسولى)

Ebû İsmâîl Abbâs b. Alî b. Dâvûd er-Resûlî el-Gassânî el-Yemânî (ö. 778/1377)

Resûlîler Devleti emîri (1363-1377) ve Yemenli ilim adamı.

"el-Melikü'l-efdal" ve "Dırgāmüddîn" lakaplarıyla da meşhur olan Abbas er-Resûlî, babası Sultan Mücâhid Ali'nin 764 (1363) yılında vefat etmesi üzerine Resûlî emîri oldu. İktidarını Zebîd ve Taiz şehirlerinde sürdüren Abbas, emirliği süresince Yemen'de ortaya çıkan isyanlar ve bilhassa Zeydîler'in kendi yönetimindeki topraklara yaptığı saldırılarla uğraşmak zorunda kaldı. Zebîd şehrinin hendek ve surlarını tamir ettirerek burayı tahkim etti. Birisi Taiz'de, diğeri Mekke'de olmak üzere iki medrese ve ayrıca yetim çocukların tahsiline imkân sağlayacak vakıflar kurdu. Abbas er-Resûlî, 778 yılı Şâban ayı sonunda (Ocak 1377) Zebîd'de vefat etti. Taiz'de kurduğu medreseye defnedildi. Kendisinden sonra büyük oğlu Eşref İsmâil emîr oldu.

Devlet idaresi yanında fıkıh, dil, edebiyat, **ensâb*** ve tarih ilimleriyle de yakından meşgul olan Abbas er-Resûlî'nin kaynaklarda adı geçen belli başlı eserleri şunlardır: *el-ʿAṭâye's-seniyye fî ṭabakāti fuḳahâʾi'l-Yemen* ve *aʿyânihâ*; *Buġyetü ẕevi'l-himem fî maʿrifeti ensâbi'l-ʿArab ve'l-ʿAcem*; *Nüzhetü'l-ʿuyûn fî maʿrifeti'ṭ-ṭavâʾif ve'l-mülûk*; *el-Lümʿatü'l-kâfiye fi'l-edviyeti'ş-şâfiye fi'ṭ-ṭıb*. Abbas er-Resûlî, ayrıca İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-aʿyân*'ını *Nüzhetü'l-ebṣâr fi'ḫtiṣâri kenzi'l-aḫbâr* adıyla kısaltmıştır. *Buġyetü'l-fellâḥîn fi'l-eşcâri'l-müsmire ve'r-reyâḥîn* adlı ziraate dair eseri dolayısıyla bilim tarihçileri onunla yakından ilgilenmişlerdir. On yedi bölümden oluşan bu eserinde müellif toprak, su, arazinin ıslahı, mevsimler, tohumlar, sebze ve meyvelerin çeşitleri ve belli başlı özellikleri ile mahsulün haşarattan korunması gibi konular üzerinde durmuştur. Abbas er-Resûlî bu eserini telif ederken Yunan ve Nabatî kültürlerine ait kaynaklardan, ayrıca büyük dedesi Emîr el-Eşref Ömer b. Yûsuf'un aynı konudaki *Milḥu'l-melâḥa fî maʿrifeti'l-filâḥa* adlı eserinden faydalanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Hasen el-Hazrecî, *el-ʿUḳūdü'l-lüʾlüʾiyye* (nşr. Muhammed Asel), Kahire 1329-32/1911-14, II, 127-163; Ebû Mahreme, *Târîḫu şaġri ʿAden* (nşr. Oscar Löfgreen), Leiden 1936 — Bağdat, ts. (Mektebetü'l-Müsennâ), II, 105-107; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51, VI, 257; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, I, 248; II, 1142, 1565, 1944, 2018; *Îżâḥu'l-meknûn*, II, 640; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 437; Brockelmann, *GAL*, II, 235; *Suppl.*, II, 236; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, III/2, s. 1637-1638; M. Meyerhof, "Sur un traité d'agriculture composé par un sultan yéménite IV e siècle", *BIE*, XXV (1943), s. 55-63; XXVI (1944), s. 51-65; N. Çağatay, "Resûlîler", *İA*, IX, 695.

 MUSTAFA FAYDA

ABBÂS-I SERVÂNÎ

(عباس سروانى)

Bâbürlü Hükümdarı Celâleddin Ekber Şah zamanında (1556-1605) yaşamış Afgan asıllı tarihçi.

Babası Şeyh Ali, dedesi ise Şeyh Bayezid'dir. Delhi sultanlarından Behlûl-i Lûdî devrinde Servânî ailesine Benûr kasabasında 2000 bika'lık bir arazi tahsis edildi. Fakat bu arazi 1526'daki Panipat Meydan Savaşı'ndan sonra ellerinden alınınca aile malî sıkıntı içine düştü. Afgan asıllı Delhi Sultanı Şîr Şah, Bâbürlü Hükümdarı Hümâyûn'u 1545 yılında Kannûc'da mağlûp ettikten sonra malî alanda önemli yenilikler ve toprak reformları yaptı, Şeyh Bayezid'e de eski arazisini iade etti. Şîr Şah'ın oğlu ve halefi İslâm Şah da Servânî ailesinin eski hukukuna saygı gösterdi. Daha sonra Hümâyûn tekrar Kuzey Hindistan'a hâkim olunca, Abbas babasından kalan toprakları kaybetti ve Seyyid Hamîd'in himayesine girerek Bâbürlü Celâleddin Ekber Şah'ın maiyetinde yer aldı. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Abbâs-ı Servânî, Celâleddin Ekber Şah'ın emri üzerine 1582 yılında, daha çok *Târîḫ-i Şîr Şâhî* adıyla bilinen *Tuḥfe-i Ekber Şâhî*'yi kaleme aldı. Eser Bâbürlüler'in en önemli rakibi Afganlı Şîr Şah'ın hayat hikâyesinden ibaret olup yanlış ve eksik bilgilerle doludur. Abbâs-ı Servânî *Târîḫ-i Şîr Şâhî*'yi yazarken Servânî ailesinin ileri gelen simalarından derlediği bilgilere dayanmıştır. Eserin yazmaları hakkında H. Ethé geniş bilgi vermektedir (*Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the India Office*, nr. 219-220). Mazhar Ali Han tarafından 1805'te Urduca'ya tercüme edilmiş olan eseri Garcin de Tassy Urduca'dan Fransızca'ya çevirmiştir (Paris 1865). H. M. Elliot ve J. Dowson'un Hindistan tarihiyle ilgili yüz elli dört eserden iktibaslarla derledikleri kitapta, *Tuḥfe-i Ekber Şâhî*'nin E. C. Bayley tarafından yapılmış kısmî İngilizce bir tercümesi de yer almaktadır (H. M. Elliot—J. Dowson, *The History of India*, IV, 301-433). Ayrıca İmâmüddin tarafından eserin ilmî bir neşri yapılmıştır (Dakka 1964).

BİBLİYOGRAFYA :

Abbas-ı Servânî, *Tuḥfe-i Ekber Şâhî* (nşr. İmâmüddin), Dakka 1964; H. M. Elliot-J. Dowson, *The History of India as told by its own Historians*, London 1867-77, IV, 301-433; Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1947, II, 588; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I, 513-515; I. H. Siddiqui, *History of Shēr-Shāh Sūr*, Aligarh 1971; a.mlf., "ʿAbbâs Sarwānī", *EI²* *Suppl.* (İng.), I, 1-2; S. A. V. Rızvî, *Religious and Intellectual History of the Muslims in Akbar's Reign*, New Delhi 1975, s. 234-238.

 ENVER KONUKÇU

ABBAS b. UBÂDE

(عباس بن عبادة)

Abbâs b. Ubâde b. Nadle el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 3/624)

Akabe biatlarına katılan sahâbî.

Hz. Peygamber'e birinci Akabe'de biat eden on iki Medineli'den biridir. İkinci Akabe'de de bulundu ve Hazreçliler'e hitaben bir konuşma yaparak Resûlullah'a biat etmenin, her ne pahasına olursa olsun onu düşmanlarına karşı savunmak mânasına geldiğini, bunu yapamayacaklarsa biat etmemeleri gerektiğini onlara hatırlattı. Biattan sonra Medine'ye dönmedi, Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'de kaldı. Peygamber'den kısa bir süre önce hicret etti. Bu sebeple "Medineli muhacir" diye anıldı. Hicret'ten sonra muhacirlerden Osman b. Maz'ûn ile kardeş ilân edildi.

Bedir Savaşı'na iştirak etmeyen Abbas b. Ubâde, Uhud Savaşı'na katılmıştı. Bu savaşta İslâm ordusu bozguna uğradığı sırada, dağılan orduyu tesirli konuşması ile toplamaya çalıştı. Miğferini ve zırhını çıkarıp, "Eğer Peygamberimize bir şey olur da biz sağ kalırsak, Rabbimize karşı ileriye süreceğimiz hiçbir mâzeretimiz yoktur!" diyerek düşman saflarına daldı ve sonunda şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 237, 258, 303; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, II, 432, 446, 448, 464, 494; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 220, 223, 226; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 163-164; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, III, 630-631.

 NEVZAT ÂŞIK

ABBAS b. VELÎD b. ABDÜLMELİK

(عباس بن الوليد بن عبدالملك)

(ö. 132/749-50)

Halife I. Velîd'in oğlu, Emevî kumandanı.

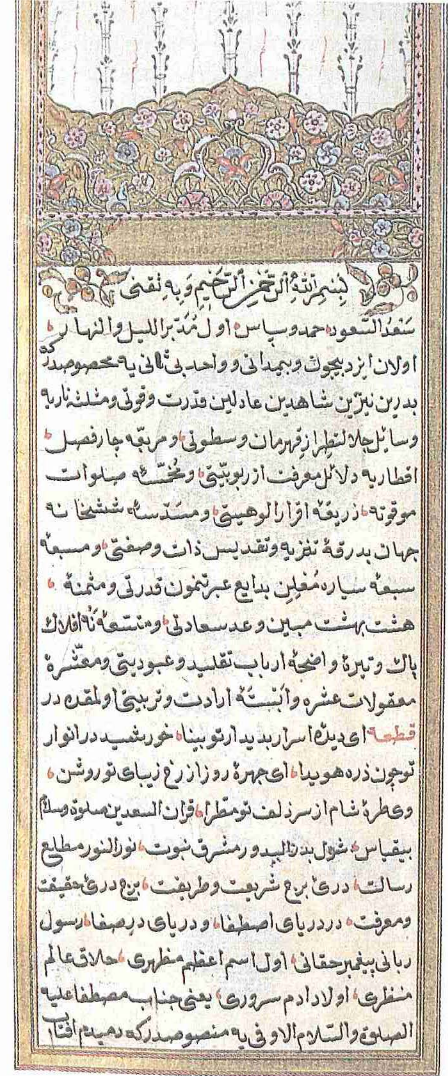
Çocukluk ve gençlik yılları hakkında bilgi yoktur. İlk askerî faaliyetlerine babası zamanında başladı. Özellikle amcası Mesleme b. Abdülmelik'le birlikte Bizans'a karşı yaptığı gazâlarda büyük bir şöhret kazandı. 706 yılında, Tyana (Tuana) önlerinde Meymûn el-Cürcânî (Cürcümânî) kumandasındaki İslâm ordusunun Marianus tarafından mağlûp edilmesi üzerine, buna misilleme olarak ertesi yıl Mesleme ile birlikte Tyana'yı kuşattı. Uzun süren bir muhasaradan sonra şehir teslim oldu. 708'de, amcasıyla birlikte Bedendûn (Pozantı) çevresinde bazı yerleri ele geçirdi. Sonra da kardeşi Mervân ile Orta Anadolu'da bazı kale ve kasabaları fethetti. Babasının ölümünden sonra bir müddet kenara itildiği ve hiçbir askerî harekâta katılmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, II. Yezîd zamanında Basra'da tehlikeli bir isyan çıkaran Yezîd b. Mühelleb'e karşı amcasıyla birlikte gönderildi. Irak'ta Akr mevkiinde Mühelleb'in ordusunu mağlûp etti (720). Bu savaştan sonra tekrar Anadolu gazâlarına katıldı.

Hayatının büyük bir kısmını seferlerde geçiren Abbas, sonunda Halife II. Velîd'e karşı başlatılan muhalefete katılmak zorunda kaldı ve kardeşi Yezîd b. Velîd'in ısrarı üzerine ona biat etti. Emevî ailesi içindeki iktidar mücadelesinde mümkün olduğu kadar tarafsız hareket etmesine rağmen olayların pek dışında kalamadı; son Emevî Halifesi II. Mervân tarafından Harran'da hapsedildi ve burada öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Halîfe b. Hayyât, *Târîḫ* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Necef 1386/1967, s. 305-310, 316-318, 335, 336, 381; Belâzürî, *Fütûḥu'l-büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1863-66, s. 170, 189, 369; Ya'kūbî, *Târîḫ* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1883 → Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), II, 292, 310, 314; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, *bk. İndeks;* İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, *bk. İndeks;* J. Wellhausen, *Die Kämfle der Araber mit den Romäern in der Zeit der Umaijiden*, Göttingen 1901, s. 436; K. W. Zetterstéen, "Abbas", *İA*, I, 15-16; a.mlf.-F. Gabrieli, "al-ʿAbbās b. al-Walīd", *EI²* (Fr.), I, 12-13.

 HAKKI DURSUN YILDIZ

Abbas Vesim Efendi'nin tercüme ettiği *"Nehcü'l-bülûġ fî şerhi Zîci Uluġ"* adlı eserin ilk sayfası

ABBAS VESİM EFENDİ

(ö. 1175/1761-62)

Osmanlı tabibi ve astronomi bilgini.

Halk arasında "Kambur" (el-Ahdeb) lakabıyla tanınmıştır. Bursalı Tabip Ömer Şifâî'nin oğlu olduğu ve tıp ilmiyle Farsça'yı ondan öğrendiği sanılmaktadır. Ayrıca tıp tahsilinde Bursalı Tabip Ali Efendi ile Kazasker ve Reîsületıbbâ Kâtipzâde Mehmed Refî Efendi'den de istifade etmiş, hey'et (astronomi) derslerini Ahmed-i Mısrî'den, hikmet (fizik) derslerini ise Yanyalı Esad Efendi'den almıştır. Diğer taraftan, Galata'da oturan Batılı hekimlerle münasebet kurup